

Киелі Кітап Құдай 6 Сөзі екенін қайдан біле аламыз

Сіз Киелі Кітаптың шын екенін қайдан білесіз? Бұл сұрақ сіз үшін жаңалық емес. Адамзаттың алғашқы азғырылуы Құдай Сөзіне шабуылдан басталды. Жылан бейнесінде келген шайтан Хауаға былай деді: «Құдай ... шынымен айтты ма?» (Жар. 3:1). Иә, бүгінгі күні де шайтан сондай күмән тудырады.

Құдайдың Сөзі – шайтанға қарсы біздің қаруымыз. Мәсіхті шөл далада азғырған кезде, Ол шайтанның шабуылына тек қана Құдай Сөзімен жауап берді. Сондай-ақ біз күмән мен қорқыныштан арылғысы келетін әрбір жанға көмектесу үшін Құдай Сөзін қолданамыз. Шын жүректен сұрақ қойып, Құдайды іздейтіндерге бағыт беру үшін Оның Сөзін қолданамыз. Петір былай деп кеңес береді: «Қайта, жүректеріңнен Мәсіхке қасиетті Иеміз деп ерекше орын беріндер! Сендер ұстанған үмітті түсіндіруді сұраған кез келген адамға жауап беруге әрдайым даяр болыңдар. Тек ілтипат, құрмет танытып сөйлеңдер. Ар-ұждандарыңды таза ұстандар, сонда Мәсіх жолындағы сендердің ізгі жүріс-тұрыстарың туралы жаман айтып айыптағандар өздерінің айтқандарынан ұялатын болсын» (1 Пет. 3:15-16).

Соңғы екі сабақта біз Киелі Кітаптың мазмұны туралы білдік. Енді Киелі Кітапты неліктен Құдайдың Сөзі деп санайтынымызды қарастырайық.

Сабақтың қысқаша мазмұны

- А. Киелі Кітаптың әсері
- Ә. Киелі Кітаптың әр түрлілігі мен тұтастығы
- Б. Киелі Кітаптың қатесіздігі
- В. Киелі Кітапқа қатысты ашылу
- Г. Киелі Кітап кемелді
- Ғ. Киелі Кітаптың шын авторы
- Д. Киелі Кітаптағы пайғамбарлықтың орындалуы
- Е. Киелі Кітаптың Құдайдың рухтандыруымен жазылғандығы
- Ё. Киелі Кітаптың сақталуы.

Сабақтың мақсаттары

1. Жазбадағы уәделердің орындалуы – Киелі Кітаптың Құдайдан екендігінің дәлелі.
2. Киелі Кітапқа әр түрлілік пен тұтастық ұғымдарын қалай қолдануға болатынын сипаттаңыз.
3. Киелі Кітаптың қатесіздігіне екі дәлелдеме келтіріңіз.
4. Түрлі ғылымдарды зерттеушілердің Киелі Кітаптың дәлдігін қалай түсінетінін түсіндіріңіз.
5. Киелі Кітаптағы моральдық кемелдіктің мысалдарын көрсетіңіз.
6. Құдай Киелі Кітаптың түпнұсқа авторы екеніне ішкі дәлел келтіретін мысалдарды атаңыз.
7. Пайғамбарлықтың қандай жолмен және қандай шартпен берілгенін анықтаңыз.
8. Киелі Кітап Құдай Рухының жетелеуімен жазылғанына сенудің себептерін мәлімдеңіз.
9. Киелі Кітаптың шынайылығын растайтын уақыт факторларын анықтаңыз.

«Дәлелдеме» деген сөз «растап беру» немесе «анық көрсету» дегенді білдіреді. Біз Киелі Кітаптың шын мәнінде Құдайдың Сөзі екенін айғақтайтын тоғыз дәлелді зерттейміз.

А. Киелі Кітаптың Әсері

1 Мақсат. Жазбадағы уәделердің орындалуы – Киелі Кітаптың Құдайдан екендігінің дәлелі.

Киелі Кітаптың адам өміріне табиғаттан тыс әсері оның шығу тегінің табиғаттан тыс екеніне дәлел бола алады. Уәделердің орындалуы оның шынайылығы мен түпнұсқалығын, нақтылығын растайды.

Ғажайып сауығулар, миллиондаған адамдардың көптеген күнәкар әдеттерінен азаттық алуы; мысалы, есірткілер мен ішімдіктен босатылулары; Киелі Кітапқа негізделген олардың мінәжаттарына берілген жауаптар, бұл – Құдай Өз уәделерін орындайды деп сендіретін дәлелдердің бір бөлігі болып табылады.

Құдай бізге Киелі Кітап арқылы айтқан кезде, ол біздің өмірімізді өзгертеді, сондай-ақ жеке адамдардың, отбасылардың, тіпті бүкіл халықтардың адамгершілік қалыптарын жақсартады.

Тапсырма

- 1** Жүргізілген сауалнама бойынша мәсіхші емес отбасыларға қарағанда, мәсіхшілерде отбасылық бірлік пен экономикалық тұрақтылық бар. Осы негізде келесі сөйлемді толықтырыңыз: «Өмірді жақсы жаққа өзгертетін киелікітаптық әсердің дәлелдейтіні: Киелі Кітап – ...»
- а)** Құдайдың кітабы, Ол сол арқылы адам өмірін өзгерте алады».
 - ә)** адамдарды алдайтын нәзік талғамдағы алаяқтық».
 - б)** жоғары сапалы психологиялық кітап».

Ә. Киелі Кітаптың Әр Түрлілігі Мен Тұтастығы

2 Мақсат. Киелі Кітапқа әр түрлілік пен тұтастық ұғымдарын қалай қолдануға болатынын сипаттаңыз.

Киелі Кітапты жазған қырық адамды елестетіп көріңізші: заң және медицина қызметкерлері, балықшылар, патшалар, фермерлер, ақындар, сарбаздар, кәсіпкерлер және шопандар. Олар мың алты жүз жыл ішінде жазды: Мұсаның заңы Мәсіхтің туылғанынан мың бес жүз жыл бұрын жазылған, ал Жохан Аянды Мәсіхтің туылғанынан жүз жылдан кейін жазды. Киелі Кітап авторларының шығу тектері әр алуандығы, уақыты мен орналасқан жерінің кеңдігі олардың кітаптарындағы бірлік пен үйлесімділікке кедергі келтірмейді. Бірақ әр түрлі жазушылардың тақырыптары мен тәлімінің үйлесімділігі олардың рухтануды бір қайнардан – Құдайдан алғанын дәлелдейді.

Тапсырма

- 2** Әр түрлілік пен тұтастықты Киелі Кітапқа қалай қолдануға болады? Әр дұрыс аяқталған келесі сөйлемді дөңгелектеңіз. Жазбаға әр түрлілік пен тұтастықты қолдануға болады, өйткені
- а) Ол бір Тұлғаның – Құдайдың рухтандыруымен жазылған.
 - ә) Кез келген кітапта тақырыптардың әр түрлілігі мен мазмұнының тұтастығы болуы маңызды.
 - б) Әр түрлі авторлар бір тақырыпқа жазды.
 - в) Шығу тегі әр түрлі адамдар көбінесе бірдей ойлайды.

Б. Киелі Кітаптың Қатесіздігі

3 Мақсат. Киелі Кітаптың қатесіздігіне екі дәлелдеме келтіріңіз.

Киелі Кітап қатесіз, ол оқиғаларды тарихи нақты суреттеп, адамдарды, орындарды, шежірені, әдет-ғұрыптарды және саяси дамуды шынайы сипаттайды.

Білімді көбейту арқылы қате идеялар мен болжамдар қабылданбайды. Мектептер мен университеттерде оқу құралдары үнемі өзгереді, бірақ Киелі Кітап еш өзгермейді. Киелі Кітап авторлары сол кездегі қате сенімдер туралы білді, бірақ Құдай оларды Киелі Кітап беттеріне жалған ілімдер мен сенімдерді жазып жіберуден сақтады. Құдай Киелі Кітапты қатеден сақтады, сондықтан Киелі Кітап кеңестерінің бүгін де тәжірибелік маңызы аса зор.

Жер бетінде еш айырмашылықсыз бірдей ойлайтын екі адам жоқ болса да, әр түрлі адамдар бір тақырыпта сөйлегенде қашып құтыла алмайтын қарама-қайшылықтан Құдай Киелі Кітап авторларын сақтап қалды.

Қазіргі тарих авторлары өз ұлтының көсемдерінің кінәларын әдейі жасыра алады, бірақ Киелі Кітап олай алаламайды және әділ, онда қандай іс-әрекеттер болды, бәрі жасырып-жабусыз сол қалпында көрсетілген. Киелі Кітап адамдардың әділдігін ғана емес, олардың кемшіліктері мен күнә-айыптарын ашып көрсетеді, сонымен қатар осы адамдардың қателіктерін ескеруіміз және оларды қайталамауымыз үшін де бәрін ашық көрсетеді. Киелі Кітап ештеңені жасырмайды, оның қатесіз екенін біз оның әр бетінен көреміз.

Тапсырма

3 Еврей халқының тарихын жаза отырып, Киелі Кітап оның күнәларын және сол күнәлардың салдары ретінде еврей халқы мен оның батырларының тартқан жазаларын көрсеткен. Бұл ...

- а)** тарихқа тән, өйткені халықтар өздерінің қателіктері туралы шындықты естуді қалайды.
- ә)** Киелі Кітаптың қатесіз екендігінің дәлелі және оның Құдайдың көзқарасымен жазылғанын көрсетеді.
- б)** тек еврей ұлтының жазалануға лайық екенін көрсету үшін керек болды.

- 4 Киелі Кітаптың қатесіздігіне дәлел болған нәрсе, бұл оның авторлары...
- а) өз заманының кеңінен тараған наным-сенімдерін енгізді.
 - ә) қателік болдырмау үшін басқа авторлармен өзара кеңесті.
 - б) қате ілімдерді жазудан сақталды.

В. Киелі Кітапқа Қатысты Ғылыми Жаңалықтар

- 4 Мақсат.** Түрлі ғылымдарды зерттеушілердің Киелі Кітаптың дәлдігін қалай түсінетінін түсіндіріңіз.

Ежелгі өркениеттерді зерттейтін археолог-ғалымдар Киелі Кітап әңгімелерінің нақты дәлдігін дәлелдейтін манускриптер мен ескерткіштерді тапты.

Мысалы, Таураттың сыншылары Иш. 20:1 жазбасында айтылған Саргонды жәй ғана аңыз кейіпкері деп санаған еді. Бірақ бұл патшаның сарайы 1843 жылы француз археологы қазба жұмысын жүргізген кезде табылған. Пайғамбар Иш. 20:1-де былай айтады: «Ассур патшасы Саргон өзінің бас қолбасшысын філістірлердің Азот қаласына қарсы аттандырды. Қолбасшы шабуыл жасап, қаланы басып алды».

Елеулі ғалымдар біздің уақыттағы Киелі Кітап бетінде жазылған тарихты енді күліп мазақ етпейді, өйткені археологиялық қазбалар кезінде Киелі Кітаптың көп тарихы расталды.

Филология – тіл және тілдердің пайда болуы мен дамуын зерттейтін ғылым. Бұл ғылымның сарапшылары пайғамбарлық сөздер айтылған, содан кейін орындалған көптеген олжалар мен жазба ескерткіштерді талдады.

Мысалы, 1940 жылы Өлі теңіз жағасындағы Құмран үңгірлерінен табылған кітапта Исраил халқының тұтқынға түсетіні жайында жазылған пайғамбарлық болжаулар болған. Бұл пайғамбарлықтар осы оқиғалар болғаннан бұрын жазылғаны дәлелденді.

Басқа ғылымдар да Киелі Кітаптың түпнұсқа екенін растайды. Геологтар өз зерттеулерінде Киелі Кітап деректерін жиі пайдаланады. Дәрігерлер де денсаулыққа қатысты яхудилердің ережелері, деректері арқасында көп нәрсені білді. Ғылыми жаңалық ашу, болашақта болатындар сенушілерді таң қалдырмайды, өйткені Киелі Кітап – нағыз Құдай Сөзі. Оның дәлелге мұқтаж емес екенін біз білеміз, бірақ күмәнданғандар үшін Киелі Кітаптың шыншылдығына жеткілікті дәлелдер бар.

Тапсырма

- 5** Келесі дұрыс аяқталған сөйлемді дөңгелектеңіз. Киелі Кітаптың түпнұсқасын археологтар мен филологтар ... көмегімен растады.
- а)** пікірталастың
 - ә)** алыпсатарлықтың
 - б)** ғылыми дәлелдемелердің
- 6** Көптеген жылдар бойы филологтар әлемдегі барлық тілдер төрт негізгі тілден шыққан деп ойлады. Кейін олардың саны екіге қысқарды. Олардың соңғы тұжырымы сізді таң қалдырмауы керек. Жаратылыс 11:1 аятқа сүйене отырып, олар қандай тұжырымға келді деп ойлайсыз?

.....

.....

.....

Г. Киелі Кітаптың Кемелдігі

5 Мақсат. Киелі Кітаптың артықшылығы мен моральдық жетілгендігіне мысалдар келтіріңіз.

Дана, қасиетті және сүйіспеншілікке толы Құдайдың Рухымен рухтандырылған кітап барлық басқа моральдық ілімдегі кітаптардан артық болуы керек. Киелі Кітапта бұл артықшылық бар.

Киелі Кітап әңгімелерінің қарапайым көрінісі балаларға да тартымды. Сонымен қатар көрнекті ғалымдар да Киелі Кітаптың бүкіл тереңдігі мен ақиқатын түсіне алмайды. Егер сіз Киелі Кітапты жүз рет оқып шықсаңыз, әрдайым бұрын байқамаған жаңа нәрсе таба аласыз. Құдай сізбен Өзінің кітабы арқылы сөйлесуді жалғастыруда.

Исраилдің Мұса арқылы берген заңдары сол уақыттың барлық басқа заңдарынан асып түсті. Осы жүз жылдықтан кейінгі замандарда көптеген елдер осы заңдардың ежелгі дәуірде берілгеніне қарамастан, өз қоғамдарын осы заңдарға негіздеді.

Университеттердегі үздік ғалымдар Киелі Кітапқа әдебиеттің қайнар көзі ретінде таңданады. Бүгінгі күні де адамдарды ондағы тарихи кітаптардың шынайылығы, поэтикалық формалардың байлығы, ілімі, тартымдылығы баурап алады. Киелі Кітапта жақсы әдебиет болуға қажеттінің барлығы бар.

Киелі Кітаптың кез келген басқа жаратылыстардан асқан кемелдігі сол – бізді оның тұжырымдамалары Құдайдан екендігіне сендіреді.

Тапсырма

7 Жазбаның жетілгендігін қай қасиеттер көрсетеді?

- а) Жоғары моральдық ілім.
 - ә) Сөз мәндерінің дәл анықтамалары.
 - б) Барлық интеллектуалдық деңгейге сәйкес келеді.
 - в) Әдемі былғары мұқаба.
 - г) Бүгін де қолданатын заңдар.
 - ғ) Әдеби шеберлік.
-

Ғ. Киелі Кітаптың Шын Авторы

6 Мақсат. Құдай Киелі Кітаптың түпнұсқа авторы екеніне ішкі дәлел келтіретін мысалдар келтіріңіз.

Егер нақты бір кітап автордың атын көрсетсе, біз оны сол жазған деп сенеміз. Киелі Кітап Құдайды шынайы авторы деп атайды және ол Құдайдың рухтандыруымен жазылғанын айтады. 2 Тімотеге 3:16-ны оқимыз: «Киелі жазбалардың бәрі Құдай Рухының жетелеуімен жазылған. Олар тәлім беру, әшкерелеу, түзету әрі әділдікке тәрбиелеу үшін тиімді».

Тапсырма

8 Құдайдың Киелі Кітаптың авторы екендігі қай Жазбаларда көрсетілген? Олардың әрқайсысын Киелі Кітаптан іздеңіз.

- а) Мыс. шығу 24:12
- ә) Заңды қайталау 5:31
- б) Малахи 4:4
- в) 2 Тімоте 3:16
- г) 2 Петір 1:21
- ғ) Аян 1:10

Д. Киелі Кітаптағы Пайғамбарлықтың Орындалуы

7 Мақсат. Пайғамбарлықтың қандай жолмен және қандай шартпен берілгенін анықтаңыз.

Киелі Кітаптың пайғамбарлары империялардың пайда болуы мен құлдырауы, Иерусалимнің күйреуі мен қалпына келтірілуі және басқа да болашақтағы оқиғалар туралы қолмен қойғандай баяндап береді. Пайғамбарлардың көріп, кейін көргендерін жазып алғандары пайғамбарлық немесе болашақта не болатыны жайында болжам болып табылады. Пайғамбарлықтардың орындалуы олардың Құдайдың рухтандыруымен жазылғанын көрсетеді.

Бірақ мұнда пайғамбарлықтардың орындалуы Құдайдың рухтандыруының дәлелі болып табылатын ақиқатты белгілеуден әлдеқайда үлкен бір нәрсе бар. Киелі Кітаптағы пайғамбарлар Құдайға бағышталған адамдар болды. Көптеген пайғамбарлар адамдарға Құдайдың еркін бұзғандығы үшін жазалау туралы ескертті. Егер адамдар өкінсе, Құдай осы жазаларды жоюға уәде берді. Бұл пайғамбарлық сөздер орындалды. Киелікітаптық пайғамбарлық сөздер Құдайдың рухтандыруымен жазылған Құдай Сөзі екенінің екі дәлелі бар: біріншіден, олар дәлме-дәл болып шықты, екіншіден, олар адамдарды Құдаймен тығыз байланысқа шақырды.

Тапсырма

- 9** Пайғамбарларымыздың кітаптарын оқып шығыңыз: Абди 1:1, Миха 1:1, Нақұм 1:1 және Аббақұк 1:1; 2:2. Авторлар өздерінің пайғамбарлықтарын ... арқылы келгенін айтады.
- а)** күшті әсер
 - ә)** Құдай оларға болашақты көрсететін аян
 - б)** әлемдегі жағдайларды және ықтимал оқиғаларды зерттеу
- 10** Матай жазған Ізгі хабарды оқыңыз: 1:22; 2:4-6, 16-18; 4:12-16; 8:16-17; Ишая 53; Елшілер істері. 2:14-21, 31; 3:18. Біз пайғамбарлықтарды Құдайдың рухтандыруымен жазылғанын деп есептеу үшін онда пайғамбарлықтар сәйкес келуге тиісті белгілі бір шарттар бар. Егер пайғамбарлық Құдайдан болса, төмендегі айтылғандардың қайсысы дұрыс болуы керек?
- а)** Пайғамбар болашақты болжағаны үшін ақша талап етуі керек.
 - ә)** Пайғамбарлық орындалуы керек.
 - б)** Пайғамбар Құдайға бағышталған әділ адам болуы керек.
 - в)** Пайғамбарлық Құдайдың мінез-сипатына сәйкес болуы керек.
 - г)** Пайғамбарлық адамдарды Құдайды іздеуге итермелеуі керек.

Е. Киелі Кітап Құдай Рухының Жетегінде Жазылған

8 Мақсат. Киелі Кітап Құдайдың рухтандыруымен жазылғанына сенудің себептерін мәлімдеңіз.

Киелі Кітап авторларының қандай болғанын ашатын үш мүмкіндік немесе балама бар:

1. Өз идеяларын жазған адамдар.
2. Өтірікті айтатын шайтан рухының жетелеуімен жазған адамдар.
3. Құдайдың рухтандыруымен шындықты жазған адамдар.

Біріншіден, Киелі Кітап өздігінен ойластырылған немесе адамдардың ойларынан туындаған болуы мүмкін емес, өйткені Құдайдың даналығы мен мансабы адам ойларына жатпайтын ойды көрсетеді. Сонымен қатар күнәкар адамдар өздерінің күнәларын өз еркімен мойындап немесе киелі болуға ұмтылуды насихаттай алмас еді, көрінбейтін Құдай ғана бүкіл адамзатқа Өз нормаларын жүктей алады.

Екіншіден, Киелі Кітап зұлымдықпен күреседі, шайтанды айыптайды және оның сәтсіздікке ұшырайтыны мен жазаланатыны туралы айтады. Шайтан Киелі Кітапты жазуға рухтандыру бере алмайды, өйткені ол Киелі Кітаптағыдай жақсылықты насихаттамайды және жамандықты айыптамайды.

Сондай-ақ адамзаттың болашақты болжай алмауы бізді өз-өзімізді жариялаған, табиғаттан тыс рухтандырылған пайғамбарлар болудан бас тартуға мәжбүр етеді. Киелі Кітаптағы пайғамбарлықтардың нақты орындалуы жақсы, жаман немесе алдамшы адамдардың өз идеяларын алға жылжыту мүмкіндігін жоққа шығарады.

Қисынды пайымдай келіп, Киелі Кітаптың авторлары Құдайдың Рухымен рухтандырылған адамдар ғана бола алады деген қорытындыға келдік.

Тапсырма

- 11** Келесі тұжырымдардың қайсысы дұрыс?
Неліктен біз Киелі Кітапты Құдайдың рухтандыруымен жазылған деп санаймыз?
- а) Күнәкар адам күнәні айыптамайды және киелілікті насихаттамайды.
 - ә) Киелі Кітап пайғамбарлығының нақты орындалуы оның табиғаттан тыс Рухтың жетеленуі арқылы көрінеді.
 - б) Шайтан өзін айыптауға адамдарды рухтандырмайды.

Ә. Киелі Кітаптың Сақталуы

9 Мақсат. Киелі Кітаптың шынайылығын растайтын факторларын анықтаңыз.

Киелі Кітаптың өмір сүруі Құдайдың Өз Сөзіне деген қамқорлығын көрсетеді. Киелі Кітаптың ең алғашқы бөліктері шамамен 3500 жыл бұрын, ал ең соңғысы шамамен 1900 жыл бұрын жазылған.

Уақыт – көптеген кітаптар үшін ең жаман жау. Олар өзекті емес, танымалдығын жоғалтады және сәннен шығады. Бірақ, Киелі Кітапқа бұның еш қатысы жоқ. Бүгінгі күні де өзекті болып, біздің ХХІ ғасырдың мәселелерін шешу – Киелі Кітаптың шынымен Құдай Сөзі екендігінің дәлелі. Киелі Кітап уақыт сынынан өтіп, оған төтеп берді.

Атақты Француз жазушысы Вольтер (1694-1778) алдын ала болжап, жүз жыл ішінде оның кітаптары барлық жерде оқылатындығын, ал Киелі Кітапты тек мұражайдан табуға болатындығы туралы айтып еді. Бірақ Киелі Кітапты қазір бұрынғыдан да кеңірек оқи бастады.

Киелі Кітап сияқты мұқият жазылған, аударылған және басып шығарылған кітап жоқ. Ежелгі уақытта, баспа машиналары болғанға дейін егер бір әріптен қате жіберсе, көшірмеші бүкіл бір парақты

лақтырып тастап, қайтадан бастауға тура келетін еді. Бүгінгі таңда ғалымдар әр аударма мен баспада оның дәл, әрі қатесіз екеніне көз жеткізу үшін жұмыс істейді.

Кейбір патшалар өз елдерінде Киелі Кітапты жоюға тырысты, ал оны оқығандарды өлім жазасына кесті. Киелі Кітап сыншылары оған аяусыз шабуыл жасауларын тоқтатпады, бірақ Киелі Кітап өзінің барлық жауларының өмірін сипаттайды. 1 Пет. 1:24-25-тен оқимыз: «Күллі пенде атаулы көк шөп секілді! Бар салтанаты дала гүліндей өткінші: Шөп сарғайып қурап, гүл солады, Ал Жаратқанның сөзі мәңгі қалады! Сендерге уағыздалған Ізгі хабар — Құдайдың осы мәңгілік сөзі».

Тапсырма

- 12** Киелі Кітаптың уақыт сынына төтеп бергені туралы қандай мәлімдемелер бар?
- а)** Бұл бізге бүгін де өзекті.
 - ә)** Мыңдаған жылдар бойы кең таралған.
 - б)** Оның былғары мұқабасы бар.
 - в)** Оны жою ешқашан мүмкін емес.

Жауаптарыңызды тексеріңіз

- 1 а)** Құдайдың кітабы, Ол сол арқылы әрекет етеді».
- 8** Осы Жазбалардың әрқайсысының авторы – Құдай екенін көрсетеді.
- 2 а)** Ол бір Тұлғаның – Құдайдың рухтандыруымен жазылған.
б) Әр түрлі авторлар бір тақырыпқа жазды.
- 9 ә)** Құдай оларға болашақты көрсететін аян.
- 3 ә)** Киелі Кітаптың қатесіз екендігінің дәлелі және оның Құдайдың көзқарасымен жазылғанын көрсетеді.
- 4 б)** қате ілімдерді жазудан сақталды.
- 10** Мәлімдемелер **ә), б), в)** және **г)** дұрыс.
- 5 б)** ғылыми дәлелдемелердің
- 11** барлық мәлімдеме дұрыс.
- 6** Бүкіл жер бетінде бір тіл болған.
- 12 а)** Бұл бізге бүгін де өзекті.
ә) Мындаған жылдар бойы кең таралған.
в) Оны жою ешқашан мүмкін емес.
- 7 а)** Жоғары моральдық ілім.
б) Барлық интеллектуалдық деңгейге сәйкес келеді.
г) Бүгін де қолданатын заңдар.
ғ) Әдеби шеберлік.

ҚҰТТЫҚТАЙМЫЗ!

Сіз қазір барлық сабақтарды аяқтадыңыз. Бұл сізге үлкен көмек болды деп сенеміз. Екінші Тараудағы 5 – 6 Сабақтарды тағы да қарап шығыңыз және *екінші Тараудағы* оқушының есебі берілген тапсырманы аяқтаңыз, содан соң баға беру нұсқаулық парақшасына назар аударыңыз.